

حقوق کیفری در قرآن

بررسی و نقد شبهات

سعید داودی

www.ketab.ir

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
موسسه تحقیقات

حقوق کیفری در قرآن

بررسی و نقد شبهات

عید ردی

استاد گروه معارف قرآن و حدیث پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

طراح جلد: سیدایمان نور، نجف

چاپ و صحافی: الفدیر

سرشناسه: داودی، سعید، ۱۳۴۳.

عنوان و نام پدیدآور: حقوق کیفری در قرآن: بررسی و نقد شبهات داودی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۴۴۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۳۵۹-۴

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: قرآن - احکام و قوانین.

موضوع: Qur'an - Law and Legislation.

موضوع: حدود (فقه) - جنبه‌های قرآنی.

موضوع: Hadd Punishment (Islamic Law) - Qur'anic teaching.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۴۲/ج ۱۰۴ BP

رده‌بندی دیوبی: ۲۹۷/۱۵۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۳۴۷۲۳

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

پیش‌گفتار.....	۱۳
مقدمه.....	۱۷
۱. تبیین موضوع.....	۱۷
۲. پرسش‌های ادلی حقیق.....	۱۸
۳. فرضیه‌ها.....	۱۹
۴. پیشینه تحقیق.....	۲۰
۵. روش تحقیق.....	۲۱
۶. ساختار تحقیق.....	۲۲
فصل اول: کلیات.....	۲۵
۱. مفاهیم.....	۲۵
۱-۱. حقوق کیفری.....	۲۵
۱-۲. جرم.....	۲۶
۱-۳. مجازات (حدود، تعزیر).....	۲۸
۲. مبانی حقوق.....	۲۹
۲-۱. نقد و بررسی.....	۳۲
۲-۲. مبانی مختار.....	۳۳
۳. منابع حقوق.....	۳۵
۴. ویژگی‌های حقوق اسلامی.....	۳۷

- ۴-۱. پیوند حقوق با عقاید و اخلاق ۳۸
- ۴-۲. اقدامات ترتیبی ۴۵
- ۴-۲-۱. ارشاد جاهل (آگاهی بخشی) ۴۵
- ۴-۲-۲. امر به معروف و نهی از منکر ۴۹
- ۴-۲-۳. موعظه و غفلت زدایی ۵۴
- ۴-۲-۴. ضمانت اجرایی درونی (تقویت عنصر ایمان) ۵۸
- ۴-۲-۵. دعوت به تعاون و همکاری در برّ و تقوا و نداشتن تعاون ۶۲
- ۴-۳. ارائه راهکار برای تأمین نیازهای مشروع ۶۶
- ۴-۴. اقدامات تأمینی ۷۱
- ۴-۴-۱. مراقبت از مجرمان (کنترل و اجبار برای سکونت در ۷۲
- ۴-۴-۲. وکیل از اشتغال به مشاغل یا مناصب خاص ۷۴
- ۴-۴-۳. جلوگیری از نابودی نمادهای جرم و فحشا ۷۶
- ۴-۴. بازدارندگی ۷۸
- ۴-۵. حفظ کرامت مجرمان ۸۰
- ۴-۶. مبارزه با جرم و دلسوزی برای مجرم ۸۱
- ۴-۷. اصل شخصی بودن مجازات ها ۸۳
- ۴-۸. اصل برائت ۸۷
- ۴-۹. تضییق راه اثبات در حدود الهی و تسهیل آن در موارد دیگر ۸۹
- ۴-۱۰. نفی تبعیض و پذیرش تفاوت ۹۲
۵. دسته بندی شبهات در حقوق کیفری قرآن ۹۸
- فصل دوم: جرم انگاری** ۹۹
۱. فرایند جرم انگاری ۱۰۰
- ۱-۱. رابطه جرم و گناه ۱۰۰
- ۱-۱-۱. اقوال فقها درباره تعزیر و گستره آن ۱۰۲
- ۱-۱-۲. دلیل قاعده ۱۰۵
- الف) روایات با مضامین عام ۱۰۵

- ب) الغای خصوصیت با استفاده از موارد منصوص ۱۰۶
- ج) ادله دیگر ۱۰۷
- ۱-۲. جرم قانونی و گناه شرعی ۱۱۱
- جمع‌بندی ۱۱۶
۲. عناوین مجرمانه در قرآن ۱۱۷
- ۲-۱. شرک ۱۱۸
- ۲-۱-۱. شرک در لغت و اصطلاح ۱۱۸
- ۲-۱-۲. مجرم‌شمردن مشرک در قرآن ۱۱۹
- ۲-۱-۳. جنگ با مشرکان تا تسلیم آنان ۱۲۰
- الف) آیات نخستین سوره توبه ۱۲۰
- ب) جنگ تا بیع کابله ۱۲۱
- ج) جنگ تا تسلیم و پذیرش ۱۲۲
- ۲-۱-۴. تنافی مجاز بر غیر اسلام یا لا اکراه فی الدین ۱۲۴
- الف) بیان شبهه ۱۲۴
- ب) معنای لا اکراه فی الدین از نظر فقهی ۱۲۶
- ۲-۱-۵. نظر مختار ۱۳۲
- جمع‌بندی ۱۳۹
- ۲-۲. ارتداد ۱۴۰
- ۲-۲-۱. ارتداد در لغت و اصطلاح ۱۴۰
- ۲-۲-۲. اقسام و احکام مرتد ۱۴۵
- ۲-۲-۳. ارتداد در قرآن ۱۴۴
- ۲-۲-۴. مجازات مرتد ۱۴۶
- الف) مجازات مرتد در قرآن ۱۴۶
- ب) مجازات مرتد در روایات و اقوال فقها ۱۴۸
- ۲-۲-۵. شبهه در حکم مرتد و پاسخ به آن ۱۵۰
- ۲-۲-۶. ارتداد و حقوق بشر ۱۶۱

۱۶۲	۷-۲-۲. ارتداد از نوع حق الله
۱۶۴	۸-۲-۲. توبه مرتد
۱۶۷	۹-۲-۲. عناوین ثانویه
۱۷۱	جمع‌بندی
۱۷۲	۳-۲. زنا
۱۷۲	۱-۳-۲. زنا در لغت و اصطلاح
۱۷۴	۲-۳-۲. جرم‌بودن زنا
۱۷۴	۳-۲. زنا در قرآن
۱۷۶	۱-۳-۲. کیفر زناکار
۱۷۹	۳-۲. شبهه بر جرم‌انگاری زنا
۱۷۹	الف) شبهه بر تبادلاً جنس، یک نیاز طبیعی
۱۸۰	ب) پاسخ
۱۸۰	۱-۳-۲. ترغیب به ازدواج و آسان‌گیری آن
۱۸۴	۲-۳-۲. جلوگیری از عوامل تحریکات جنسی
۱۸۴	۱-۳-۲. عفت و پوشش
۱۸۸	۲-۳-۲. حیا
۱۹۰	۳-۳-۲. تعبیرات قرآن، در تحریم زنا و بنا
۱۹۵	جمع‌بندی
۱۹۶	۴-۲. همجنس‌گرایی
۱۹۷	۱-۴-۲. جرم‌انگاری همجنس‌گرایی
۲۰۰	۲-۴-۲. شبهه بر جرم‌انگاری همجنس‌گرایی
۲۰۰	۳-۴-۲. تفاوت تحریم لواط با همجنس‌گرایی
۲۰۳	۴-۴-۲. همجنس‌گرایی نوعی از سبک زندگی
۲۰۳	۵-۴-۲. باهمادبودن و یافتن هویت خویش
۲۰۳	۶-۴-۲. عملی انسانی و غیرذیلانه
۲۲۰	جمع‌بندی

۲۲۱..... ۲-۵. شرب خمر

۲۲۳..... ۲-۵-۱. حرمت تدریجی خمر

۲۲۷..... ۲-۵-۲. جرم انگاری خمر در قرآن

۲۳۰..... ۲-۵-۳. جرم انگاری بر شرب خمر مخفیانه یا مقدار کم آن

۲۴۳..... جمع بندی

۲۴۷..... فصل سوم: مجازات‌ها

۲۴۷..... ۱. مقدمه

۲۴۹..... ۱-۱. ضرورت مجازات

۲۵۱..... ۱-۲. فلسفه و اهداف مجازات

۲۵۲..... ۲-۱. تأمین معادلات دنیا و آخرت

۲۵۳..... ۲-۲. تأمین نظم عمومی جامعه

۲۵۳..... ۱-۲-۳. تأمین عدالت اجتماعی

۲۵۴..... ۱-۲-۴. اصلاح مجرمین

۲۵۵..... ۱-۲-۵. کفاره گناهان و کاهش عذاب اخروی

۲۵۸..... ۱-۳. تناسب جرم و مجازات

۲۶۳..... ۲. بررسی شبهات در حوزه مجازات

۲۶۳..... ۲-۱. خشن بودن مجازات

۲۶۳..... ۲-۱-۱. اعدام

۲۶۳..... الف) موارد کیفر اعدام در قرآن

۲۶۳..... ۱-الف) کیفر مشرکان معاند

۲۶۴..... ۲-الف) ارتداد

۲۶۴..... ۳-الف) مفسد فی الارض

۲۶۴..... ۴-الف) منافقان شایعه ساز به قصد ایجاد ترس و وحشت در جامعه

۲۶۵..... ب) مجازات اعدام در ادیان مختلف

۲۶۷..... ج) مخالفت با مجازات اعدام

۲۷۰..... د) ادله مخالفان مجازات اعدام و پاسخ به آن

۳. نداشتن مجوز لازم برای الغای حیات دیگران ۲۷۳
۴. بسته شدن راه اصلاح و بازپروری ۲۷۶
۵. عدم بازدارندگی مجازات اعدام ۲۷۹
۶. خطاپذیری دادگاه‌های جنایی ۲۸۴
۷. پیامدهای جانبی برای خانواده ۲۸۹
- (ه) ادله قائلان به مجازات اعدام ۲۹۰
- جمع‌بندی ۲۹۲
- ۲-۲. قصاص ۲۹۵
- الف) موارد قصاص در قرآن ۲۹۵
- ب) قصاص در افواه ادیان دیگر ۲۹۹
- ج) فلسفه قصاص از دیدگاه عقل و شرع ۳۰۱
- د) دعوت به عفو همراه با انجام قصاص ۳۱۶
- (ه) شبهات درباره حکم قصاص و پاسخ به آن ۳۱۹
- ۱- (ه) قصاص نفس مجازات حداکثری، نه یگانه کیفر برای قتل ۳۲۰
- ۲- (ه) قصاص از احکام منصوص‌الله ۳۲۸
- ۳- (ه) قصاص، ترویج روحیه انتقام‌جو ۳۳۱
- ۴- (ه) قصاص مخالف طبع انسان ۳۳۵
- ۵- (ه) قاتل بیمار است، نه مجرم ۳۳۶
- ۶- (ه) غیرقابل اعمال بودن مجازات قصاص ۳۴۰
- ۷- (ه) فراوان شدن ناقص‌الاعضا ۳۴۳
- (و) پاسخ به یک پرسش ۳۴۵
- جمع‌بندی ۳۴۶
- ۳-۲. قطع عضو ۳۴۹
- الف) موارد قطع عضو در قرآن ۳۴۹
- نکته‌هایی درباره آیه ۳۵۰
- ب) مجازات سرقت در ادیان دیگر ۳۵۴

ج) حکمت قطع ید سارق در آیه و روایات	۳۵۴
د) شبهات و پاسخ به آن	۳۵۶
۱-د) عدم تناسب جرم و مجازات	۳۵۶
۲-د) جرمه‌ای سنگین و قساوت‌آمیز	۳۵۹
۳-د) قطع ید، نه بریدن دست	۳۶۱
جمع‌بندی	۳۶۳
۲-۲. آسیب‌دیدن کرامت انسان	۳۶۴
۱-۲. نکته‌هایی درباره آیه	۳۶۵
۲-۲-۲. بررسی شبهات	۳۶۷
الف) ملایم‌تر از حد، رابطه حقوق بشر	۳۶۷
ب) مخالف کرامت ذات انسان	۳۶۷
۳-۲-۲. برخورد زری به عادت	۳۷۱
۴-۲-۲. پاسخ به یک پرسش	۳۷۷
جمع‌بندی	۳۸۱
فصل چهارم: شیوه اجرای مجازات	۳۸۳
۱. نکته‌هایی درباره آیه	۳۸۳
۲. فلسفه اجرای علنی حد	۳۸۵
۳. کیفر علنی، یا کیفر در ملا عام	۳۸۶
نقد و بررسی	۳۸۸
۴. شبهاتی درباره اجرای علنی مجازات‌ها	۳۹۱
۱-۴. برانگیختن حس ترحم و عدم بازدارندگی	۳۹۱
۲-۴. مخالفت با هدف مجازات	۳۹۲
۳-۴. مخالفت با اصل شخصی بودن مجازات‌ها	۳۹۴
۴-۴. تأثیر مخرب روانی	۳۹۵
۵-۴. تضعیف چهره رحمانی دین	۳۹۶
۶-۴. نقض حقوق بشر	۳۹۷

۳۹۸.....	جمع‌بندی
۴۰۱.....	کتابنامه
۴۲۵.....	فهرست آیات
۴۳۵.....	فهرست روایات
۴۴۱.....	نمایه اعلام
۴۴۵.....	نمایه موضوعی

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی، به‌ویژه تعالیم متعالی اسلامی، به مثابه فکر و فرهنگ مرفعی و نجات‌بخش آدمی، در عرصه حیات انسان، با صفا ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیانی و ارزش‌های اسلامی از سویی سبب بیداری سردبآوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌ستیزی در آنان و از دیگر سو باعث پایان‌شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکاتب بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها شد.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظریه‌پروری و وآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظام‌های اجتماعی مبتنی بر آن و ضوابط پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری، به فراخور شرایط کنونی و باور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دین به منظور عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دین و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری افشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی محض و کارآمدی را می‌طلبید.

براین اساس، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» در جایگاه نهادی علمی- فکری حسب الامر و بر اساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی، آیت‌الله العظمی

خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش فراوان آیت‌الله علی‌اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه شخصیتی حقوقی و مستقل دارد و در حکم نهادی، عمومی، غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده «حکمت و دین‌پژوهی»، «نظام‌های اسلامی»، «فرهنگ و مطالعات اجتماعی»، «دانشنامه‌نگاری دینی» و همچنین «مرکز پژوهش‌های جوان» فعالیت می‌کند.

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی که مشتمل بر شش گروه علمی با عنوان‌های «معارف اسلامی»، «مطالعات قرآن و حدیث»، «فلسفه»، «کلام»، «عرفان» و «منطق فقه دینی» است، به منظور تحقق اهداف ذیل فعالیت می‌کند:

۱. بازپیرایی حکمت و کلام و معارف اسلامی؛
 ۲. تبیین رسامانه‌ی مناسب مباحث زیرساختی اندیشه دینی؛
 ۳. ایجاد بستر مناسب برای تعمق، پویایی و بالندگی اندیشه دینی؛
 ۴. پاسخ به شبهات کلامی در قلمرو عقاید و کلام اسلامی؛
 ۵. نقد مکاتب و دیدگاه‌های معارض در حوزه زیرساخت‌های اندیشه دینی.
- در راستای تحقق اهداف فوق، هر یک از گروه‌ها، پس از تهیه عنوان‌های مطالعاتی اساسی و اولویت‌گذاری و تهیه پیش‌نسخ و تصویب آن در شورای علمی گروه، آن را به اعضای هیئت علمی خود یا محققان عرصه دین‌پژوهی واگذار می‌کنند و با نظارت بر روند اجرای تحقیق و تأیید نهایی، برای دسترسی عموم دانش‌پژوهان حوزه دین‌پژوهی، آن را به چاپ و نشر می‌رسانند.
- قرآن کریم متقن‌ترین، معتبرترین، جامع‌ترین، اثرگذارترین، جذاب‌بخش‌ترین و روشن‌ترین متن آسمانی نازل‌شده است که درک توأم با عمل به آن، ضامن سعادت فرد و جامعه در دنیا و آخرت است، اما اختلاف سطح مخاطبان، نیازهای روبه‌رشد، ظهور مکاتب و آرای جدید و سؤال‌ها و شبهات فزاینده از یک طرف و ضرورت نگاه جامع به قرآن و دیگر منابع همراه با درک روشمند از قرآن، موجب شد پژوهشگرانی به تحقیقات قرآنی بپردازند و معارف درون‌قرآنی و مباحث برون‌قرآنی را با محتوا و ساختاری نو و کارآمد ارائه دهند. گروه مطالعات قرآن

و حدیث در سال ۱۳۷۸، برای تحقق اهداف فوق تأسیس شد و تاکنون منشأ آثار ارزشمند فراوانی شده است.

جای اثری به زبان فارسی، جامع همه شبهات حقوقی و متمرکز بر منبع قرآن در ادبیات علمی تولیدشده تفسیری و حقوق اسلامی خالی بود. این نیاز، گروه مطالعات قرآن و حدیث را بر آن داشت تا نگارش متنی محققانه و جامع را در راستای تحقق اهداف پژوهشگاه در دستور کار قرار دهد.

تحقیق حاضر، نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند حجت‌الاسلام والمسلمین سعید ودی لیمونی، استادیار گروه مطالعات قرآن و حدیث پژوهشگاه حکمت و دین‌پژوهی است. وی در این اثر به بررسی و پاسخ مستوفای شبهات حقوقی گفته‌شده درباره قرآن پرداخته است. هرچند این تحقیق با رویکردی تفسیری نگارش یافته، در مراحل عبارت بر پژوهش و ارزیابی اثر از شخصیت‌های حقوقی بهره‌مند شده است. در اینجا با شکر از اعضای محترم شورای علمی گروه مطالعات قرآن و حدیث، حجت‌المسلمین و ناظر علمی، محمود حکمت‌نیا، از ارزیابان فرهیخته، حجج اسلام مهدی شهناد و علی محمدی جورکویه به سبب تلاش برای افزودن بر غنای این اثر سپاسگزار می‌شود.

گروه مطالعات قرآن و حدیث

پژوهشگاه حکمت و دین‌پژوهی

■ مقدمه ■

۱. تبیین موضوع

قواعد و مقررات حقوقی هر کشوری بر سلسله مبانی و منابع حقوقی مختص خویش استوار است؛ گاه مجموعه‌ای از کشورها بر اساس مبانی پذیرفته‌شده مشترک، قواعد و مقررات حقوقی مشترک دارند؛ در این میان، برخی کشورهای اسلامی نیز احکام حقوقی خود را بر اساس مبانی دینی و قواعد برگرفته از آن قرار داده‌اند. یکی از این شاخه‌های حقوق، حقوق کیفری است که برگرفته از کتاب و سنت و آموزه‌های اسلامی است. در عصر حاضر، حقوق کیفری یا به تعبیر دیگر حقوق جزا، جایگاه ویژه‌ای در مراکز تحقیقی و دانشی و در مراکز قانون‌گذاری کشورها دارد و حتی در ابعاد بین‌المللی به آن توجه می‌شود. حقوق کیفری اسلام نیز در کانون توجهات قرار گرفته و گاه با انتقادات تند مواجه شده یا نادیده گرفته می‌شود. غیرانسانی دانسته شده است؛ به‌ویژه پس از طرح جهانی حقوق بشر و منشور ملل متحد و گزارش‌های سالیانه سازمان حقوق بشر از دیگر کشورها، فشارها بر کشورهایی که حقوق کیفری خود را بر مبنای اسلام قرار داده‌اند، هر ساله بیشتر می‌شود و در پی آن شبهاتی نیز در مراکز علمی و تحقیقاتی درباره حقوق کیفری قرآن به صورت گسترده مطرح شده است؛ تا آنجا که برخی مسلمانان نیز تحت

تأثیر قرار گرفته و محترمانه آن قوانین را زمانمند می‌دانند؛ بدین معنی که این قوانین در عصر حاضر، خشن و تنفرآمیز است و نفرت جامعه جهانی را در پی دارد؛ از این رو معتقدند باید از کیفرهای جایگزین بهره برد. گستردگی این شبهات و طرح رسانه‌ای آن به شیوه‌های گوناگون و تلاش برای تغییر قوانین آن در کشورهای اسلامی، ضرورت پاسخ‌گویی به این شبهات را آشکار می‌کند. ابعاد این شبهات گاه به جرم‌انگاری‌ها، مجازات‌ها و گاه به چگونگی اجرای مجازات برمی‌گردد که رسالت این تحقیق، پرداختن به همه این ابعاد و دفاع حکیمانه از قرآن است.

۲. پرسش‌های اصلی تحقیق

سه پرسش اصلی در این تحقیق مطرح شده است که با محوریت شبهاتی درباره حقوق کیفری قرآن است:

۱. چرا برخی رفتارها در قرآن، جرم شمرده شده و بر آن عناوین مجرمانه زده شده است؟ در این رابطه، فرایند جرم‌انگاری و رابطه جرم و گناه چیست؟ آیا هر گناهی که جرم شمرده شود، باید برای آن دوری قرار داد یا برخی اعمال انسان گناهی است که فقط مجازات اخروی دارد؟

۲. چگونه قرآن مجازات‌های خشنی را برای برخی جرم‌ها قرار داده است؟ اعدام، سلب حیات دیگری و قطع عضو که هم خشن است و هم گناه فرصت زندگی را از انسان می‌گیرد، چگونه توجیه می‌شود؟

۳. شیوه اجرای پاره‌ای از مجازات‌ها، مانند اجرای علنی اعدام یا شلاق چگونه توجیه می‌شود؟ درحالی‌که آثار زیان‌بار اجتماعی و تخریب روحیه جامعه را در پی دارد و سبب ترویج خشونت می‌شود.

پیش از همه اینها مبنای قرآن در حقوق به طور عام و حقوق کیفری به طور خاص چیست؟ همچنین حقوق اسلامی چه ویژگی‌هایی دارد؟

پیش از پاسخ به پرسش‌های فوق، نخست باید مبنای حقوق از دیدگاه قرآن بررسی شود و در این باره مبنای مورد اختیار در مبنای انتخاب شود؛ از این رو بازخوانی آنچه در کتاب حقوق کیفری در قرآن در بحث مبنای حقوق از دیدگاه قرآن آمده و بیان نتایج آن ضروری است. مطابق دیدگاه مختار و اعتقاد به اراده حکیمانه شارع، برترین، مناسب‌ترین و تأثیرگذارترین قواعد و مقرراتی که می‌راند بشر را کنترل کند، به جامعه سکون و آرامش ببخشد و به کم‌شدن جرم در جامعه کمک کند، قواعد و مقرراتی است که قرآن مطرح کرده و در قواعد جزائی اسلام انعکاس یافته است. هرچند نباید از ویژگی‌های حقوقی اسلام که به پیشگویی‌ها، از طریق تقویت ایمان و گسترش عنصر امر به معروف و نهی از منکر و توبه حکمت اسلامی به نیازهای اساسی انسان‌هاست، غافل شد. با توجه به این نکته، جرم‌انگیزی‌های قرآن بیشتر ناظر بر طغیانگری انسان و رعایت نکردن حدود الهی بر سوی اوست؛ قرآن به نیازهای جسمی و روحی بشر توجه کرده و برای هر نیازی، پاسخ درخور در نظر گرفته است؛ طبیعی است شکستن این حریم‌ها و فراتر از نیازهای طبیعی و از مجاری غیرطبیعی در پی پاسخ به خواهش‌های خودبودن، از سوی قرآن تعدی و شناه شمرده می‌شود و مطابق قاعده «التعزیر لکل معصیه» می‌توان آن را جرم دانست و برای آن مجازات تعیین کرد. البته درباره دایره و گستره قاعده بحث و بررسی خواهد شد.

خشن و غیرانسانی‌شمردن پاره‌ای از مجازات‌ها، غفلت از نوحه همه‌جانبه به حقوق کیفری قرآن است. جراحی یک غده سرطانی، هرچند به ظاهر خشن و غیرانسانی می‌نماید، نجات‌بخشی آن و رهایی بیمار از رنج بیشتر و آسایش حتمی، تلخی جراحی را شیرین و سختی آن را گوارا می‌کند. همچنین باردارندگی کیفرها، چه برای عدم بازگشت دوباره مجرم (در پاره‌ای از مجازات‌ها) و چه برای دیگران، نکته درخور توجه دیگری در مجازات‌های قرآنی است.

سخت‌گیری اسلام در اثبات پاره‌ای از جرائم نشان از عنایت حداکثری به پرده‌پوشی بسیاری از گناهان دارد، ولی هنگامی که فردی همه حریم‌ها را می‌درد و

امنیت اجتماعی را به مخاطره می‌اندازد، گناه تبدیل به جرم می‌شود و آن فرد با تعقیب قضایی مواجه می‌شود.

در همین راستا، پاسخ سؤال بعدی روشن می‌شود که چرا پاره‌ای از مجازات‌ها علنی اجرا می‌شود؛ زیرا آن کس که امنیت اجتماعی را هدف قرار داده و علناً به حدود الهی تعدی کرده و با همه سخت‌گیری‌های اسلام، جرمش علنی و آشکار شده است، باید به گونه‌ای علنی مجازات شود که دریدگی حریم جامعه ترمیم شده و برای او و امثال او نیز بازدارنده باشد.

۴. پیشینه تحقیق

تحقیق در پاسخ‌گویی به شبهات حقوق کیفری قرآن از گذشته‌های دور، کم‌وبیش مصحح بوده است؛ مثلاً امام رضا^ع در روایتی به علت قطع ید سارق اشاره می‌کند^۱ و ابوالعلاء موری در ضمن شعری به قطع ید سارق اِشکال می‌کند و عالمان اسلامی وی پاسخ گفته‌اند که در بخش شبهه بر مجازات‌ها خواهد آمد.

مفسران نیز به تناسب در آیاتی که مجازات‌ها و کیفر جرائم می‌پردازد، به طرح شبهات پرداخته‌اند و در صدد پاسخ‌گویی بوده‌اند. در میان مفسران معاصر، به این موضوع، به سبب حجم‌های گسترده جهان گرد، حقوق کیفری قرآن، به طور ویژه توجه شده و پاسخ‌های درخوری داده شده است. از جمله می‌توان به این تفاسیر اشاره کرد: *التحریر و التئیر* ابن عاشور، *فی ظلال القرآن* سید قطب، *المیزان* علامه طباطبایی، *من وحی القرآن* سید محمد حسین نصر، *الفرقان* صادقی تهرانی، *مواهب الرحمن* سید عبدالاعلی سبزواری و تفسیر نمونه ناصر مکارم شیرازی.

همچنین کتاب‌های مستقلی در جهان اسلام برای دفاع از مجموعه حقوق جزائی اسلام یا پاره‌ای از حقوق کیفری اسلام نوشته شده و به پاسخ‌گویی

شبهات در این زمینه پرداخته شده است؛ از جمله التشریع الجنائی الاسلامی عبدالقادر عوده؛ السیاسة الجزائیه احمد الحصری؛ دفاع عن موقف الاسلام من الجرمه و العقاب مجید المسلماوی؛ عقوبه الاعدام بین الابقاء و الالغاء ساسی سالم الحاج؛ فلسفه العقوبات فی القانون و الشرع الاسلامی علی محمد جعفر؛ مقارنه و تطبیق در حقوق جزای عمومی اسلام علیرضا فیض؛ احکام مرتد از دیدگاه اسلام و حقوق بشر سیف‌الله صرامی؛ بررسی تطبیقی مجازات اعدام محمدابراهیم شمس ناتری؛ ارتداد و آزادی سیدحسین هاشمی و فلسفه قصاص از دیدگاه اسلام قدرت‌الله خسروشاهی. همه اینها غیر از نشریه‌ها و مجلات تخصصی است که به این مسائل پرداخته‌اند. در این تحقیق علاوه بر منابع پیش گفته، از تلاش ارزشمند سلی حمیدی، بورکویه با عنوان شبهه‌شناسی و آسیب‌شناسی حقوق جزائی نیز استفاده شده است. (این اثر هنوز به زیور طبع آراسته نشده است).

این تحقیق کاری مستقل است. در راستای پرداختن به احکام جزائی قرآن و پاسخ به شبهات آن، همراه با ترجمه سانی حقوقی و ویژگی‌های حقوقی اسلام، همچنین توجه به جدیدترین شبیهات و جمع‌آوری و تحلیل همه‌جانبه آنها.

۵. روش تحقیق

روش تحقیق از نظر جمع‌آوری مدارک، روش «کتابخانه‌ای» است؛ مراجعه به آثار مکتوب و دیجیتالی و استفاده از نرم‌افزارهای مناسب، برای گردآوری مطالب مدنظر، سپس دسته‌بندی و تحلیل آنها روش اصلی و بالذات تحقیق حاضر است. از سوی دیگر، چون با تفسیر و تبیین آیات و فهم صحیح آنها مواجهیم، مراجعه به تفاسیر قرآن و روایات تفسیری برای فهم آیات کاربرد بسیاری دارد؛ البته شیوه ما در تفسیر قرآن، تفسیر اجتهادی است. همچنین به سبب ارتباط وثیق مباحث این پژوهش با آیات الاحکام، ضرورت مراجعه به کتب آیات الاحکام و کتب فقهی روشن است. در این مسیر، تلاش بر آن بوده است که هم از کتب فقهی برجسته گذشته و هم فقه‌های فرهیخته معاصر بهره گرفته شود و برای رعایت مقارنت و دقت بیشتر از آثار فقه‌های اهل سنت نیز استفاده

شده است. علاوه بر این، چون مباحث این پژوهش جنبه حقوقی نیز دارد به آثار حقوقی نیز توجه شده است و سعی شده در پاسخ به شبهات، از روش ترکیبی تحلیل عقلی - شرعی به صورت توانمند استفاده شود و در مباحث حقوقی، زبان ویژه حقوق به کار گرفته شود.

۶- ساختار تحقیق

برای دستیابی به اهدافی که در پژوهش به دنبال آن هستیم، در فصل اول با عنوان کلیات به اموری مانند مفاهیم، تقسیمات جرم و گناه، مبانی و منابع حقوق کیفری، در اسلام، ویژگی‌های حقوق اسلامی و دسته‌بندی شبهات در حقوق کیفری پرداخته شده است.

در فصل دوم، جرم‌انگاری در قرآن پرداخته شده است. نخست در این فصل فرایند جرم‌انگاری را مله جرم و گناه، جرم قانونی و گناه شرعی بررسی شده است؛ آن‌گاه به بررسی جرم‌انگاری در قرآن که درباره آنها شبهه وجود دارد، پرداخته شده است. در این بخش، عناوینی مانند شرک، ارتداد، زنا، همجنس‌گرایی و شرب خمر بررسی شده است.

در فصل سوم به مجازات‌ها در قرآن پرداخته شده است. پس از بیان ضرورت مجازات و فلسفه و اهداف مجازات، بحث تناسب جرم و مجازات بررسی شده است؛ آن‌گاه شبهات درباره مجازات‌های مطرح شده در قرآن در دو نوشتار دسته‌بندی و بررسی شده است؛ بخشی از این شبهات به بخش بودن پاره‌ای از مجازات‌ها، مانند مجازات اعدام، قصاص و قطع عضو اختصاص دارد و بخشی دیگر به مجازات‌هایی که سبب آسیب دیدن کرامت انسان می‌شود، مانند شلاق‌زدن. این فصل از بخش‌های مهم و اساسی کتاب است؛ چراکه بیشترین حمله‌ها به قوانین کیفری قرآن، مربوط به همین قسمت است و تلاش ما بر آن است که حقانیت مجازات‌های کیفری قرآن را به روشنی تبیین کنیم.

در فصل چهارم به شبهه درباره شیوه اجرای برخی مجازات‌ها پرداخته شده است. عمده این شبهه مربوط به اجرای علنی برخی کیفرهاست؛ در این فصل

به وجوب یا نبود وجوب علنی بودن برخی کیفرها و فلسفه اجرای علنی حدود و شبهاتی درباره اجرای علنی مجازات‌ها پرداخته شده است. در نهایت، تلاش بر آن بوده است با توجه به مبانی حقوق در قرآن و ساختارها و ویژگی‌های حقوق اسلامی و با توجه به تعبیه سعادت دنیا و آخرت در فلسفه مجازات‌ها و اهداف گوناگونی که در مجازات‌های قرآنی دیده شده است، به حقانیت قوانین کیفری قرآن دست یابیم و به شبهات پاسخ دهیم.

www.ketab.ir